
Medijski tretman nasilja and ženama u Srbiji

Rajka Vujović¹ i Aleksandar M. Filipović²

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu

¹Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu

²Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment u Novom Sadu

Informacije o članku*

Pregledni članak • UDK: 32.019.5:343.62-055.2

Volume: 19 Broj: 2, stranice: 170–200.

Primljeno: 13. maj 2022 • Revizija: 2. jun 2022 • Prihvaćeno: 4. jun 2022.

<https://doi.org/10.51738/Kpolisa2022.19.2p.170vf>

Podaci o autorima

Rajka Vujović <https://orcid.org/0000-0002-6269-5093>

Aleksandar M. Filipović <https://orcid.org/0000-0002-1097-2079>

Ne postoji konflikt interesa u pogledu izrade ovog teksta.

Autorka za korespondenciju: Rajka Vujović, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Geri Karolja 1, 21107 Novi Sad, Srbija.

Email: boro.merdovic@gmail.com

* Cite (APA):

Vujović, R., & Filipović, A. M. (2022). Medijski tretman nasilja and ženama [Media Treatment of Violence Against Women in Serbia]. *Kultura polisa*, 19(2), 170–200.

<https://doi.org/10.51738/Kpolisa2022.19.2p.170vf>

Sažetak

Jedna od osnovnih funkcija medija je da pravovremeno i istinito informišu građane o stvarima koje su se dogodile van njihovog opažajnog dometa. Na tu osnovnu funkciju nadograđuju se ostale, više društvene funkcije, pomoću kojih mediji mogu da direktno ili indirektno utiču na društvene tokove i pojave postojanjem, načinom i vrednosnom kvalifikacijom umetnutom u informacije koje mediji distribuiraju. Nasilje nad ženama je negativni fenomen ljudske civilizacije bezmalo od njenih početaka, odnosno, od kraja matrijarhata. Osnovni uzrok za to je percepcija muškaraca kao u svakom smislu nadmoćnijim bićem nad ženom, i iz takve percepcije proisteklih stereotipa, navika i običaja. Uprkos očiglednom civilizacijskom progresu, u velikom delu sveta i danas važi identični obrazac muško-ženskih odnosa koji je uspostavljen pre nekoliko hiljada godina. Ipak, savremena društva sa višim nivoom ljudskog razvoja pokušavaju da koriguju brojne nasleđene društvene nepravde, od kojih je neravnopravni položaj žena iz kog proističe i disproportionalna količina nasilja nad njima, jedan od najvažnijih. U tim društvenim korekcijama mediji kao nosioci ogromne društvene moći imaju krucijalnu ulogu. Cilj ovog rada je da analizom medijskih sadržaja, kao i primarnih i sekundarnih izvora, istraži na koji način mediji izveštavaju o nasilju nad ženama sa posebnim akcentom na medije u Srbiji. Osnovna hipoteza ovog rada je da mediji ne koriste sve svoje funkcije, ili ih ne koriste na najcelishodniji način, i da kao posledica određene disfunkcionalnosti medija, problem nasilja na ženama vrlo često ima senzacionalistički i tabloidni prikaz u medijima, što uz odvojeni problem medijske glorifikacije nasilja, dovodi do stvaranja novih teškoća umesto da doprinosi rešavanju problema.

Ključne reči: medijsko izveštavanje, nasilje nad ženama, femicid, silovanje, uznemiravanje, senzacionalizam

Medijski tretman nasilja nad ženama u Srbiji

U osvit civilizacije, muškarac i žena su bili ravnopravni partneri u stvaranju života kakvog poznajemo. Nema dokaza da se iko borio za primat. Ona je bila sakupljač, on je bio lovac. Društvenim i socijalnim odnosima vladala je harmonija poliandrije i poliginije, žene su bile „svačije“ ali su deca bila samo majčina. U doba malih plemena, rezultat sučeljavanja „svih žena sa svim muškarcima“ u grupi morao je da bude nerešen. Međutim, muškarac je, posmatrajući životinje, ubrzo shvatio svoju ulogu u začecu deteta, i malo, po malo, nastala je porodica. Žena je izgubila monopol nad decom. Ona koja je rodila njegovo dete postala je njegova žena, a dete koje je on začeo postalo je njegovo dete. Tada je nastalo sučeljavanje jedne žene sa jednim muškarcem. Rezultat više nije bio nužno nerešen, sa nivoa plemena odnos „jedan muškarac – jedna žena“ spustio se na nivo porodice, gde je i nastala dominacija muškaraca, čiji je postulat bio, zašto to ne reći – zakonito i ontološki ultimativno nasilje muškaraca nad ženama.

„Muškarčeva slika o sebi kao, u svakom pogledu, biću nadmoćnom prema ženi, uskoro je pohranjena u zakonima i običajima najranijih civilizacija sveta, civilizacija Bliskog istoka. Žena je postala imovina nekoga u užoj porodici“ (Tanahil 1982, p. 61). Bila ona Egipćanka, Vavilonka ili Jevrejka, njen položaj „slobodne žene“ bio je tek za nijansu bolji od položaja robinja (Tanahil, 1982, p. 67). Tokom kratkog detinjstva bila je, ne baš željeno vlasništvo svog oca, udavali su je nedugo posle prve menstruacije. Svom novom vlasniku, suprugu, bila je svedena samo na majku „njegove“ dece, na domaćicu i svojevrsnu sluškinja više kategorije koju je mogao po svojoj slobodnoj volji vratiti ocu (oterati) u svako doba bez ikakvih posledica. Ovaj opšti obrazac muško-ženskih odnos, koji je uspostavljen na Bliskom istoku pre više od tri hiljade godina, održaće se, uz manje varijacije prema vremenu i mestu, ne samo u Evropi, već i u Aziji, Africi, Južnoj i Severnoj Americi, sve do sredine devetnaestog veka (Tanahil, 1982, p. 68), ali kako ćemo videti u nastavku ovog rada, skoro identični obrazac postoji i postojano traje i dan-danas u najvećem delu sveta.

Moderno društvo pokazuje tendenciju i napore da popravi nasleđene diskriminatorne obrasce, tradicije i istorijske nepravde koje su po pravilu jači činili slabijima, bilo da se radi o diskriminaciji i uskraćivanju prava po osnovu rase, etniciteta, religije, ili pola, de je poslednje od nabrojanog za temu ovog rada i najvažnije. Jedan od najsnažnijih mehanizama koje moderna društva imaju na raspolaganju su mediji. Mediji su nosilac ogromne moći, koja se uvećava tehnološkim napretkom i kreiranjem novih medijskih prostora. Stoga danas mediji raspolažu možda i najvećom količinom moći i uticaja u istoriji civilizacije, što im daje izuzetno veliku i važnu ulogu u naporima da se diskriminacija i neravnopravnost bilo koje vrste redukuju. Cilj ovog rada je da istraži medijski pristup društvenom problemu nasilja nad ženama, polazeći od hipoteze da mediji ne koriste svoje funkcije na najpodesniji način za ovaj konkretni problem, već da vrlo često senzacionalizuju nasilje nad ženama u svim njegovim formama, što je kontraproduktivno onoliko koliko je i neumesno ili čak i neetično i ne doprinosi osvetljavanju problema i njegovom rešavanju nego često donosi dodatne probleme već viktimizovanim osobama. Na putu do zaključnih razmatranja u ovom radu u najvećoj meri smo koristili metode analiza medijskog sadržaja i analize primarnih i sekundarnih izvora.

Istorija nasilja nad ženama

Istorija muškog nasilja nad ženama je u naučnoj literaturi predstavljena prilično maglovito (Watts & Zimmerman, 2002). Jedan od razloga za to jeste činjenica da zbog društvenih normi, tabua, stigme i osetljive prirode ovog pitanja, mnoge od ovih vrsta nasilja (prebijanje, seksualno nasilje i nasilje u porodici) ostaju neprijavljene ili nedovoljno i neadekvatno prijavljene (Krug et al., 2002). Kroz najveći deo svoje mučne istorije, žena nije imala šta da prijavi, niti je imala kome da prijavi bilo šta, a naročito fizičko ili seksualno maltretiranje ili nasilje. Ovaj problem je planetarno rasprostranjen, a nedostatak pouzdanih i kontinuiranih podataka otežava proučavanje nasilja nad ženama i formiranje opšte slike o njemu u istorijskom kontekstu (UN General Assembly, 2006). Iako je istoriju nasilja nad ženama teško pratiti, brojni su relevantni dokazi

da je ovo nasilje bilo široko rasprostranjeno, tolerisano, legalizovano tokom cele ljudske istorije (Dickson, 1996), i naravno preslikano u mitološke priče. Legende o ranim bogovima nisu pisali bogovi, nego smrtni ljudi, a sliku o bogovima i njihovim međusobnim odnosima i navikama stvarali su prema obrascu aktuelnih ljudskih odnosa. Zbog toga priče o bogovima antičke Grčke obiluju incestima, preljubama, nasiljem i silovanjima kao flagrantnom aktu nasilja nad ženama. Zevs je oteo i silovao desetine boginja i smrtnih žena (i muškaraca), među njima Maju, Evropu, Ledu, Kalisto, Ganimeda; Posejdon je silovao Etru i Meduzu, Had Persefonu, Paris Helenu, Ledini i Zevsovi blizanci Kastor i Poluks obe Leukipove kćeri. Čak i neodoljivi Apolon, apoteoza muške privlačnosti, pošto je prethodno grubo odbijen, pokušao je da siluje Dafne, lepu planinsku nimfu.

Iako ima i drugačijih mišljenja (Olson, 2006), ne bi bila jeres reći da to što danas definišemo kao muško nasilje nad ženama, do skoro nije ni smatrano nasiljem, već uobičajenim pravom muškarca, bez obzira da li je otac, muž, svekar ili neko četvrti. Onog časa kada su ljudi počeli da žive u zasebnim porodičnim kućama (kolibama), žene su intenzivno počele da bivaju predmet zle i bolne agresije svojih očeva, muževa, sinova... U starom Rimu je postojao zakon koji je dozvoljavao muževima da kažnjavaju svoje žene do smrti (Stedman, 1917). U Engleskoj je u 18. veku postojalo institucionalizovano pravo koje je dozvoljavalo muškarcima da kažnjavaju svoje žene tukući ih štapovima „ne debljim od njihovog palca”. Ovaj oblik kazne je preovladavao u Engleskoj i Americi sve do kraja 19. veka (Stedman, 1917). Neki oblici društvenih odnosa koji asociraju na legalizovanje ili tolerisanje nasilja nad ženama postojali su do danas, i to ne samo u nerazvijenim delovima sveta. U Italiji je sve do 1981. godine bilo zakonom propisano da se odbrana časti femicidom nad svojom ženom, kćerkom, sestrom, ili ubistvom njihovog seksualnog partnera smatra olakšavajućom okolnošću, sa zaprećenim simboličnim kaznama (Barazzetti et al., 2007). Po članu 587 italijanskog Krivičnog zakonika (it. *Codice penale*), licu koje ubije svoju ženu, ćerku ili sestru radi odbrane svoje časti ili časti svoje porodice, mogla je biti izrečena kazna zatvora u trajanju između pet i sedam

godina (Barazzetti et al., 2007).

Ova odredba Krivičnog zakonika Italije je stavljena van snage 1981. godine, ali nije promenjena svest da korišćenje kulturoloških argumenata za opravdanje određenih oblika nasilja može da učini legitimnim akte nasilja nad ženama. Ostaje otvoreno pitanje kako kulturna tradicija, lokalni običaji, društvena očekivanja, kao i različita tumačenja religije mogu da podstaknu određene zloupotrebe. Društvene grupe iz velikog broja zemalja svoje akte nasilja nad ženama pravdaju kulturnim tradicijama i apeluju na potrebu zaštite kulturnog nasleđa. Takve izjave su sve manje prihvatljive jer dolaze od raznih političkih lidera i ličnosti na vlasti, uglavnom muškaraca, ali ne i od žena protiv kojih se vrši nasilje. Istorija nasilja nad ženama flagrantno proizilazi iz istorije tretiranja žena i ženske dece kao lične imovine muža i oca, kao i sa rodnom ulogom koja im propisuje da se uvek i bezuslovno povinuju volji muškaraca (Harvey & Gow, 1994, p. 36).

Definicije i vidovi nasilja nad ženama

U najširem, najopštijem značenju, nasilje nad ženama jeste pojedinačni ili kolektivni čin nasilja učinjen pretežno ili isključivo nad ženama. U skladu sa Deklaracijom Ujedinjenih nacija o eliminisanju nasilja nad ženama, nasilje nad ženama je „svaki čin rodno zasnovanog nasilja koji uzrokuje ili može uzrokovati fizičku, seksualnu ili psihičku štetu ili patnju ženama, kao i pretnje takvim radnjama, prinuda ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo u javnom ili privatnom životu” (United Nations General Assembly, 1993) .

Prema konceptualnoj belešci Međunarodne ekspertske grupe za borbu protiv nasilja nad ženama i devojka starosedecima, iz 2012, članovi 1. i 2. Deklaracije daju „najčešće korišćenu definiciju nasilja nad ženama i devojka” (United Nations, 2012).

Član 1: Izraz „nasilje nad ženama” označava bilo koji čin rodno zasnovanog nasilja koji rezultira ili će verovatno dovesti do fizičke, seksualne ili psihološke štete ili patnje za žene, uključujući pretnje takvim delima, prinudu ili samovoljno lišavanje slobode, bilo da se dešava u javnom ili u privatnom životu.

Član 2: Nasilje nad ženama podrazumeva i obuhvata, ali se ne ograničava na sledeće:

(a), fizičko, seksualno i psihološko nasilje koje se događa u porodici, uključujući premlaćivanje, seksualno zlostavljanje ženske dece u domaćinstvu, nasilje povezano sa mirazom, bračno silovanje, genitalno sakaćenje i druge tradicionalne prakse štetne za žene, ne-supružničko nasilje u vezi sa eksploatacijom;

(b) Fizičko, seksualno i psihološko nasilje koje se dešava unutar opšte zajednice, uključujući silovanje, seksualno zlostavljanje, seksualno uznemiravanje i zastrašivanje na poslu, u obrazovnim institucijama i drugde, trgovinu ženama i prisilnu prostituciju;

(c) Fizičko, seksualno i psihološko nasilje koje je učinila ili odobrila država, ma gde se desilo.

Prema jednom dokumentu UNICEF (1999) nasilju su izložene ženske osobe svih uzrasta, čak i u prenatalnom periodu. Humanitarne organizacije i mediji godinama upozoravaju javnost i vlade na veliki broj prisilnih prekida trudnoće kada se prenatalnim pregledom utvrdi da trudna žena nosi ženski fetus. Takvi prekidi trudnoće se, po pravilu vrše protiv volje budućih majki, pa je ova vrsta nasilja istovremeno usmerena i protiv trudnih žena i protiv njihovih ženskih fetusa. Ekspert za stanovništvo Kristof Gilmoto (*Christophe Guilmoto*) sa Instituta za razvoj Univerziteta Pariz-Dekart (*Université Paris-Descartes*), tvrdi da širom Azije nedostaje 117 miliona žena (Rubner, 2013). One, jednostavno, iako začete, nisu rođene. U svetu postoji deficit od 160 miliona devojaka i žena. U Evropi, pažnja zbog prenatalnog feticida ženskih fetusa usmerena je na četiri balkanske zemlje ili teritorije: Albaniju, Crnu Goru, Makedoniju i Kosovo. Prema Gilmotu, Albanija je predvodnik sa samo 100 rođenih devojčica na 112 dečaka, a slede Kosovo i Crna Gora sa 110 odnosno 109 dečaka na 100 devojčica. U Makedoniji je stopa nataliteta 106 prema 100 u korist dečaka (Rubner, 2013).

Pokušavajući da klasifikuje oblike nasilja nad ženama, UNICEF je u svom dokumentu predložio da se, obzirom na životno doba žrtava i tip nasilja utvrdi posebna klasifikacija izloženosti ženskih osoba različitim tipovima nasilja.

Rano detinjstvo: femicid novorođenih devojčica; moralno i seksualno zlostavljanje, fizičko nasilje; nejednak pristup hrani i zdravstvenoj zaštiti.

Detinjstvo: rani brakovi, žensko obrezivanje, seksualni napadi i psihičko maltretiranje od strane rođaka i stranaca, nejednak pristup hrani i zdravstvenoj zaštiti, dečija prostitucija i pornografija, nejednak pristup školovanju i opštoj socijalizaciji.

Adolescencija: nasilje prilikom udvaranja, prinuda na seksualne kontakte putem ekonomskog pritiska, incest, seksualno uznemiravanje na radnom mestu, silovanje, silovanje supruge, prisilna prostitucija i pornografija, trgovina ženama, prisilna trudnoća kao iznuda pristanka na inače neželjeni brak.

Reproduktivno doba: partnersko nasilje; silovanje supruge; maltretiranje i femicid radi miraza, femicid od strane partnera, psihološko maltretiranje, seksualno uznemiravanje na radnom mestu, seksualni napad, silovanje, prisilna prostitucija i pornografija, trgovina ženama.

Stariji uzrast: seksualni napad, psihičko maltretiranje i fizičko zlostavljanje (UNICEF, 1999).

Klasifikacija i vrste nasilja prema ženama

a) Porodično nasilje

Porodično nasilje ili nasilje u porodici, kao deo opšteg shvatanja nasilja nad ženama je nasilje ili maltretiranje ženskih osoba učinjeno u kući, u okviru braka ili vanbračne zajednice. Prema Porodičnom zakonu Srbije, „nasilje u porodici je ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo drugog člana porodice“. Pored žene, kao partnera u zajednici života, pojam uključuje nasilje nad decom, roditeljima ili starijima. Istraživanja koja je finansirao US Office of Justice su pokazala da između 40% i 60% muškaraca i žena koji zlostavljaju odrasle takođe zlostavljaju i svoju decu (American Psychological Association, 1996). Devojčice čiji očevi zlostavljaju njihove majke su 6,5 puta verovatnije žrtve svojih očeva nego one koje imaju nenasilne očeve (Bowker at al., 1998). Do nasilja u porodici može doći i u odnosu prema bivšim suprugama i partnerkama, ali isto tako i

u homoseksualnim vezama, kao. Često se ističe da nasilje u porodici ima za cilj sticanje moći i kontrole nad žrtvom (Salamova, 2018). Može imati oblik fizičkog, verbalnog, verskog, reproduktivnog, psihičkog, ekonomskog, kao i seksualnog zlostavljanja, koje može da se kreće od suptilnih oblika prinude do bračnog silovanja i fizičkog zlostavljanja kao što su gušenje, premlaćivanje, sakaćenje ženskih genitalija, polivanje kiselinom, što dovodi do unakažavanja ili smrti. Femicidi u porodici uključuju kamenovanje, spaljivanje neveste, femicide iz časti ili zbog miraza.

Postoji u ovoj materiji jedan paradoks. U najdužem periodu razvoja civilizacije, životnim prostorima čoveka je vladalo opšte bezakonje. Bezbednost života je bila na najnižem nivou. Muškarci su morali da čuvaju ženski deo porodice od raznih razbojnika i silovatelja. Ali u kući je stvar izgledala sasvim drugačije jer su žene možda bile zaštićene od nasilja „drugih muškaraca“, ali su bile nemoćne žrtve nasilja „svojih muškaraca“. Porodično nasilje se tako pokazalo kao najveća opasnost za žene jer su žene najizloženije nasilju od ljudi sa kojima imaju bliske odnose, posebno od intimnih partnera. Udeo nasilja u porodici u opštem nasilju nad ženama je veliki: od 40 do 70% ubistava žena učine njihovi muževi ili partneri (World Health Organization, 2002), s tim što u većini slučajeva femicidu prethodi dugovremeno maltretiranje. Nasilje u porodici može imati oblik ne samo fizičkog, već i psihičkog i verbalnog zlostavljanja (Pourezza et al., 2004). Žene žrtve nasilja od intimnog partnera često ne prijavljuju nasilje policiji, pa mnogi stručnjaci smatraju da je stvarne razmere problema teško proceniti (Centers for Disease Control and Prevention, 2006). Po brojnim istraživanjima širom sveta, za žene je rizik umiranja od ruke intimnog partnera mnogo veći nego za muškarce. U Sjedinjenim Državama 2005. godine intimni partneri su ubili 1.181 ženu i 329 muškaraca (Centers for Disease Control and Prevention, 2009). U Engleskoj i Velsu, partneri ili bivši partneri ubiju svake godine oko 100 žena, i 21 muškarca (BBC, 2011). U Francuskoj su 2011. godine bivši ili aktuelni partneri ubili 122 žene i 24 muškarca (Ministère de l'intérieur, 2011). Postoji značajni broj država u kojima se nasilje u porodici često smatra opravdanim, posebno u slučajevima stvarnog

ili posumnjanog neverstva od strane žene, i dozvoljeno je zakonom. Studije su otkrile da postoji direktna korelacija između nivoa rodne ravnopravnosti u zemlji i nivoa nasilja u porodici, gde zemlje sa manjom rodnom ravnopravnosti doživljavaju veći nivo nasilja u porodici (Esquivel-Santoveña, 2013). Učestalost nasilja u porodici ne zavisi od homoseksualnosti: i u muškim i ženskim istopolnim vezama ono se javlja jednako često kao i u odnosima suprotnog pola, iako je njegova težina u istopolnim vezama slabija (Bunker Rorbaugh, 2006).

b) Nasilje organizovanih kriminalnih i paravojnih grupa

Iako je nasilje nad ženama, u načelu, stvar pojedinačnog odnosa muške i ženske osobe koje su u vezi, ili se bar poznaju, žene su ponekad izložene nasilju od strane potpuno nepoznatih grupa ljudi. Amnesty Internatinoal je 2010. prijavio seksualne napade bandi na neudate žene u alžirskom gradu Hassi Messaoud. Prema rečima aktivista za ljudska prava, žrtve su napadnute ne samo zato što su bile žene, već i zbog toga što su bile same i ekonomski nezavisne (Amnesty International, 2010). Mediji su opširno pisali i o grupnim otmicama devojaka u Nigeriji od strane organizacije Boko Haram, ali se devojčice prisilno regrutuju i u drugim ratnim područjima, „radi opsluživanja odraslih boraca, silovanja i prisilne udaje za njih” (Marković & Marković, 2022, p. 206). Tačan broj otetih devojaka i devojčica se ne zna, ali nije bio manji od hiljadu (Džons, 2021). Podsećamo, da istorija vojnih pohoda radi „nabavljanja” žena seže daleko u prošlost civilizacije i da takvi pohodi nisu bili neuobičajeni niti retki (otmica Sabinjanki u antičkom Rimu). U tom smislu se nije mnogo toga promenilo ni u savremenim uslovima. Zbog svog pola i uzrasta, devojčice, posebno adolescentkinje su na meti organizovanih kriminalnih i pravovojnih grupa, neproporcionalno više nego dečaci i odrasli muškarci (Marković & Marković, 2022, p. 206).

c) Nasilje kao deo nacionalnih običaja

U mnogim zemljama postoje tradicije i običaji povezani sa nasiljem nad ženama. To su, posebno, sakaćenje ženskih genitalija, prisilni brakovi, uključujući otmicu neveste, i femicid iz časti. U Rusiji se, prema procenama stručnjaka, nekoliko hiljada žena godišnje uda protiv svoje volje (Pisklakova &

Sinelnikov, eds., 2010). Slučajevi otmice neveste su dobro poznati na Kavkazu, ali se dešavaju i u drugim regionima. Poznati su i slučajevi ubistava u ime „časti“ u Čečeniji (Mashkin & Muradov, 2008), Dagestanu, Krasnodarskoj teritoriji.

d) Državno nasilje - rat i militarizam

Ratovi su, to se pokazalo tokom cele istorije, a pokazuje se i danas, omiljeno vreme za činjenje maksimalnog najbrutalnijeg nasilja nad ženama. Od davnina su ratovi bili praćeni silovanjem (Matthews et al., 2004). Rat poništava državne i moralne zakone, pa se kod moralno neizgrađenih aktera razvija osećaj da su samom ulogom vojnika oslobođeni odgovornosti za bilo šta što učine protivniku ili neprijatelju. Nasilje nad ženama protivnika, često začinjeno sistemskim silovanjem bilo je deo onoga što se danas zove specijalni rat. U tom muškom impulsu nema ničeg racionalnog. Još je Džingis Kan pisao da je „Najveća radost čoveka u pobedi: pokoriti neprijatelja i proterati ga. Uzeti mu imovinu. Rasplakati mu voljenu osobu. Pojahati njegovog konja i obljubiti mu ženu i kćerke“ (Ivić, 2018). Tokom rata, okupacione vlasti često teraju žene na prostituciju ili seksualno ropstvo. Za vreme drugog svetskog rata za potrebe nemačke armije formirano je više od 500 vojnih bordela koji su u slengu imali najnevinije ime: „kuće lutaka“. Samo Pariz je imao 19 bordela u centru grada. Između 34.000 i 50.000 mladih devojaka i žena bilo je prisiljeno na besplatnu, ropsku prostituciju (Ivić, 2018).

Rafael Grugman je u svojoj knjizi „Žena i rat. Od ljubavi do nasilja“, pisao o masovnim vojnim silovanjima tokom Drugog svetskog rata. Vojnici svih armija i hitlerovske i antihitlerovske koalicije su se ukaljali silovanjem i „naših“ i „stranih“ žena. Knjiga svedoči o prinudnoj prostituciji, vojničkim javnim kućama, „deci rata“ rođenoj na okupiranim teritorijama. Grugman opisuje tri karakteristična oblika ratnog silovanja. Prvi je publicitet. Silovanja se izvode javno i otvoreno, uz puno poverenje u dopuštenost. Nema straha od kazne, silovatelj u vojnoj uniformi svoje postupke ne smatra pogrešnim i kažnjivim. Drugo je grupno silovanje. To, prema rečima silovatelja, „zbližava ekipu“ (kao i zajedničko ispijanje alkohola). „Heroji“, ne plašeci se bolesti,

ponosno sebe nazivaju „mlečnom braćom“. Treći oblik jeste femicid nakon seksualnog nasilja. Ako su prva dva znaka izazvana narušavanjem demografske neravnoteže, te neartikulisanom „potrebom“ za seksualnim opuštanjem i privremenim pomućenjem uma – pokretačka snaga su alkohol i višak muških polnih hormona – onda je ubistvo silovane žene krivično delo za koje nema opravdanja (Grugman, 2018, p.78).

Silovanje se često koristi kao oružje rata tokom sukoba, a genocid u Ruandi 1994. je jedan od najgorih primera. Prema procenama UN, silovano je između 250 i 500 hiljada pripadnica manjinske Tutsi populacije. Mnoge od preživeih žena su zaražene veneričnim bolestima, uključujući AIDS (Hayden, 2000).

e) Nasilje policije i državnih službenika

U slučajevima kada policijski službenici zloupotrebljavaju svoj položaj i vrše fizičko ili seksualno nasilje nad ženama, žrtvama je mnogo teže da prijave učinjeno nasilje. Ruski aktivisti za ljudska prava prijavljuju brojne slučajeve psihičkog, fizičkog i seksualnog nasilja nad ženama od strane službenika za sprovođenje zakona (Pisklakova & Sinelnikov, 2010).

f) Školsko nasilje

Iako veoma destruktivni vidovi nasilja prema osobama ženskog pola počinju još u prenatalnom periodu, pravo nasilje se pojavljuje tek kada žensko dete izađe iz kuće i krene u školu. Medijski napisi o školskom nasilju često pune novinske stupce i policijske hronike. Iako se i kao nasilnici i kao žrtve pojavljuju deca, problem nije manji nego u slučajevima odraslih. Nasilje i zlo koje prouzrokuje bol nisu ništa manji. Autonomni ženski centar je 2018. godine sproveo istraživanje rodno zasnovanog nasilja u školama u Srbiji. Cilj istraživanja je bio da se najpre utvrdi ima li u srpskim školama nasilja nad učenicama a ako ima, „da opiše i ustanovi učestalost rodno zasnovanog nasilja u osnovnim i srednjim školama u Srbiji, odnosno da utvrdi stavove učenica i učenika, kao i nastavnica i nastavnika o rodnim ulogama i rodno zasnovanom nasilju, reakcije i mehanizme intervencije, kao i preporuke za njihovo poboljšanje“ (Ignjatović, 2018).

Rezultati istraživanja su objavljeni u dokumentu od 136 strana i potvrdili su da u „osnovnim i srednjim školama u Srbiji postoji rodno zasnovano nasilje, da je ono široko rasprostranjeno, odnosno da je 69% ispitanih učenica i učenika osnovnih škola i 74% ispitanih u srednjim školama doživelo bar jedan od četrnaest oblika nasilja definisanih u istraživanju, u prva tri meseca školske 2013/2014 godine. Istraživanje je takođe pokazalo da su dečaci češće činili rodno zasnovano nasilje, da se izloženost ovoj vrsti nasilja povećava sa uzrastom (što je zavisilo i od oblika nasilja i u odnosu na rodnu pripadnost). Autorke izražavaju zabrinutost i zbog rasprostranjenosti fizičkog i seksualnog nasilja prema učenicama od strane zaposlenih u školi, koje je prijavljeno u 27 od 50 škola u kojima je obavljeno ovo istraživanje, što predstavlja poziv za razvijanje efikasnog mehanizma za prijavljivanje nasilja bez posledica“ (Ignjatović, 2018).

Mediji i izveštavanje o nasilju nad ženama

U duhu ovog rada, medijima smatramo sisteme javnog informisanja koji služe za distribuciju informacija i audio-vizuelnih sadržaja sa svrhom informisanja, obrazovanja i zabave najširih slojeva stanovništva, mada, mediji mogu imati i druge, podjednako važne i ozbiljne funkcije. Sama klasična teorija medija se menja i prilagođava nastalim promenama uvodeći u nauku neočekivane teze, poput teorije „novih medija“, onako kako ih determiniše Lev Manovič. Novi mediji konstituišu i novu subkulturu. Oni u ovom veku imaju sugestivno dejstvo na savremenog čoveka i utiču, između ostalog na kreiranje različitih stavova ljudi. Odnos prema spoljnom svetu i prema samom sebi sve se više ostvaruje posredstvom masovnih sredstava komunikacije. U masovnoj komunikaciji bitnu ulogu imaju mediji, koji nastoje da informišu, zabave i ubede. Masovni mediji su, dakle, nezaobilazan činilac promena u društvu, koje, s druge strane, menjaju ulogu medija. Mediji, odnosno medijski sadržaji doprinose da pojedinac odredi sebe i svoje ponašanje u odnosu na druge – onako kako su oni medijski predstavljeni. Tako mediji pomažu da pojedinac pozicionira i odredi sebe u odnosu na druge i bolje se orijentiše

u stvarnim društvenim situacijama. Drugim rečima, način na koji će ljudi igrati svoju društvenu ulogu i na koji će realizovati sebe, delom je zavisano od građe dobijene iz medija (Bjelajac & Filipović, 2018).

Kada je u pitanju nasilje nad ženama, mediji su i instrument za promociju socijalnog prostora u savremenom svetu (Filipović, 2016). Ono što ne postoji u medijima kao da se nije ni dogodilo, razumljivo, uz romantičnu opasku da su znanja stečena konzumacijom medijskih sadržaja, samo prolazna i prividna, kao sablasne slike (Filipović, 2016). Masovni mediji obavljaju ključnu ulogu u procesu informisanja, kao i u procesu formiranja kolektivne svesti (Bjelajac, Filipović & Banović, 2021). Elektronski masovni mediji imaju najveći kapacitet za označavanje i konstruisanje realnosti. Iz toga proističe da je njihov uticaj nemerljiv i u principu nekontrolisan – jer se publika neprestano uvećava dok broj dostupnih sadržaja raste – što dovodi do masovnog nekritičkog uvažavanja stavova komuniciranih od strane medija, bilo kroz osnovne programske sadržaje, bilo kroz oglašavanje (Bjelajac & Filipović, 2020). Iako je prvobitni *raison d'être* medija bio da informišu građanstvo, vrlo brzo se ispostavilo da mediji, koliko god informisali, mogu i da dezinformišu, i to često čine namerno, angažovano, u skladu sa političkim, ili nekim drugim ciljem osobe ili grupa koji kontrolišu medije. Mediji mogu imati i još jednu funkciju, a to je funkcija aktivne uloge u nametanju građanima i javnosti, političkih, socijalnih, psiholoških i drugih, jednom rečju vrednosnih stavova. Medije zbog toga negde zovu sedmom silom, negde četvrtim staležom, negde četvrtom vlašću (Marković, 2013, p. 128). U veštih rukama, medijima se može efikasno oblikovati javno mnjenje. Da li će uticaj „veštih ruku“ biti božanski ili dijabolički, da li će biti u korist svih jedinki društva, ili samo odabranih, to zavisi samo od zrelosti jednog društva i njegovih demokratskih institucija (Filipović, 2018). Kada je u pitanju nasilje nad ženama, čini se da srpski mediji nisu ni blizu iskoristili svoje mogućnosti da kod javnosti stvore odijum prema zlu koje, najčešće muškarci ili društveni sistemi pod dominacijom muškaraca nanose ženama svih starosnih grupa. Postoji još jedna teza koju treba promisliti. U svetu se i dalje smatra da su mediji jedan od najmoćnijih, najuticajnijih segmenata javnog života jer imaju

moć da kreiraju stavove javnosti ili promovišu promene. Međutim, njima se u današnje vreme sve manje veruje, što je pojava označena kao „kriza poverenja“ (Mršević, 2019, pp.14–15).

Većina stanovnika Evrope, pa i sami građani Srbije doživljavaju srpsko lokalno društvo kao patrijarhalno, sa izraženim rigidnim odnosima koji imaju izvoriste u istorijsko-religioznim motivima. Uloga žene u takvom tradicionalnom društvu je u najmanju ruku delikatna. Živela je celi svoj život bez ikakve lične imovine. Čak i ako je u bračnu zajednicu unela imovinu koju je dobila od oca ili brata, tom imovinom je upravljao muž. Nasilje nad ženama nije postojalo kao pravna norma. Ako ga je i bilo, to se nije smatralo nasiljem, nego pravom oca ili muža, ređe najstarijeg sina, ili pak starešine porodične zadruge u kojoj se do drugog svetskog rata živelo na selu. Tek od 2002. godine Republika Srbija, po prvi put u Krivičnom zakonu proklamuje da nasilje u porodici nije lična stvar člana porodice nego da je to društveno, državno i pravno pitanje. U tom zakonu se pod članom 164. propisuju krivična dela i kazne koje su zaprećene i po tom zakonu nasilje u porodici se smatra krivičnim delom, a nasilnicima se izriču kazne po okončanju sudskog postupka. Relevantni dokumenti koji takođe čine pravni okvir za zaštitu od nasilja nad ženama i nasilja u porodici jesu: Zakon o ravnopravnosti polova, Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o socijalnoj zaštiti i Zakon o zaštiti podataka o ličnosti (Rangelov, 2015, p.105).

Nominalno najteži oblik nasilja nad ženama jeste femicid, koji je zbog svog senzacionalističkog efekta daleko najzastupljenije u medijima. Prema podacima Mreže „Žene protiv nasilja“, u 2014. godini u Srbiji je u porodično-partnerskom odnosu ubijeno 27 žena (Lacmanović, 2014). Najveći broj ubijenih žena bilo je starosti između 36 i 45 godina (33,30%). Najveći broj ubistava učinjen je u Vojvodini. Podaci pokazuju zabrinjavajuću činjenicu da se čak svaka četvrta žena, pre nego što je ubijena, obratila za pomoć i podršku nadležnim institucijama. Čak u dve trećine slučajeva deca su prisustvovala nasilju koje otac čini prema majci, a u polovini slučajeva nasilje je bilo prisutno i prema deci, što čini ovaj problem još ozbiljnijim u društvenom

smislu (Lacmanović, 2014). U prvih šest meseci 2015. godine u porodično-partnerskom odnosu ubijeno je čak 26 žena, dok su u istom kontekstu, 2013, ubijene 43 žene (Lacmanović, 2014). Prema istraživanju Viktimološkog društva Srbije sprovedenog 2001. godine, svaka druga žena u Srbiji je doživela neki oblik fizičkog nasilja (46,1%), svaka treća je doživela neki fizički napad od nekog člana porodice (30,6%) (Lacmanović, 2014).

Sa ontološke tačke gledišta, osnovni uzrok raširenosti nasilja nad ženama je činjenica da muškarac može da čini nasilje, a može jer je fizički jači i može jer nasilje uglavnom prođe nekažnjeno. Muškarca nema ko da kazni na njemu razumljiv način. Moderni pravosudni sistem je nemoćan da suzbije muško nasilje koje je očigledno crna rupa pravde na planeti. Žene, zatvorene u porodičnim kućama godinama žive sa nasilnicima. Svi im govore da treba da budu strpljive, da nigde nije idealno, da svi imaju probleme... U porodici u kojoj su porasle često govore: sama si birala, mi smo ti govorili da on nije za tebe... Žene su u Srbiji u višestruko zavisnom položaju. Taj položaj je izazvan velikom nezaposlenošću žena, siromaštvom, decom koju žena ne želi da napusti, stidom i patrijahalnim shvatanjem pokornosti i odnosa u porodici koji je naročito izražen u manjim sredinama. I, opet, u ontološkom smislu, žena u Srbiji nema dobro rešenje. U kući trpi svakodnevno nasilje koje neće da prestane, uprkos intervencijama policije i sudova, a žena – nema gde ode niti da se sakrije jer nema sopstvene prihode (Marković & Zirojević, 2021, p. 321). Po poslednjem popisu stanovništva u Srbiji (2011), stopa nezaposlenosti žena je za polovinu veća od stope nezaposlenosti muškaraca. Među zaposlenima u Srbiji ima 44% žena, a među nezaposlenima 54,3% su žene. Među onima koji su napustili posao „iz porodičnih razloga“ 80% su žene, a među onima kojima je rad u domaćinstvu jedini posao, čak 98% su žene. Udeo žena u vlasništvu nad uknjiženim objektima u Srbiji je 29,7%, a na upravljačkim mestima u privredi žene se nalaze u oko 30% slučajeva (Stepanov, 2014).

Kada je u pitanju izveštavanje medija o nasilju nad ženama u Srbiji, teško može da se kaže išta pohvalno. Mediji, jednostavno, imaju nužno komercijalni pristup javnim temama o kojima će izveštavati, a izveštavaće o događajima

zbog kojih će konzumenti kupovati novine ili plaćati gledanje TV programa. Tome teško da išta može da se prigovori, ali to našu temu ostavlja nedovoljno osvetljenom.

Istraživanje pod nazivom „Medijska eksponiranost nasilja nad ženama i rodna ravnopravnost u 2011.“, koje je sprovedla agencija Ninamedia, pokazuje da su domaći štampani mediji objavili 2.411 tekstova, a elektronski mediji emitovali 430 priloga o nasilju nad ženama i rodnoj ravnopravnosti. Iako ti podaci ukazuju na veliko interesovanje medija za ovaj problem, sadržaj objavljenih tekstova, odnosno priloga, otkriva da je nasilje najčešće stavljeno u funkciju senzacionalizma i, kako smo već ustvrdili, zarade vlasnika medija. Jedan problema u izveštavanju o ovoj temi je sve češće kršenje odredbi Kodeksa novinara Srbije koje se odnose na zaštitu identiteta, jer je u 45,7% slučajeva direktno ili indirektno otkriven identitet nasilnika, a u 38,6% i identitet žrtve. Istovremeno se na kaznu propisanu za učinioca nasilja ukazuje u svega 11,2% slučajeva, a najveći udeo medijskih sadržaja koje se odnose na ovu temu su objavljeni u rubrici „Hronika“, što ukazuje na veliki intenzitet senzacionalističkog izveštavanja (Rangelov, 2015).

U svom radu, Mediji u Srbiji o rodno zasnovanom nasilju u 2015. i 2016. godini, Zorica Mršević navodi da je „prema UNDP pres klipingu „Medijske objave...“, 2015. godine bilo 5.761 objava, 2016. godine 6.469 objava. Prema zadatim užitim kriterijumima, u 2015. godini bilo je objavljeno 311 tekstova, čemu treba dodati i 91 tekst na temu femicida, objavljen u toj godini (koji čine 22,6% objava), što je ukupno 402 analizirane objave“ (Mršević, 2018, p.16). U nastavku tog istog rada se navodi da je „prema medijskim žanrovima (informativni, interpretativni, analitički), analizirano sledeće: informativne objave 76 (vesti uglavnom, ali i crtice, obaveštenja, kraće informacije, što čini 18,9% posmatranog uzorka). Kao i prethodnih godina, najveći broj pripadao je interpretativnom medijskom žanru, i njih je bilo oko 290, što čini čak 72,1% posmatranog uzorka. U taj žanr ulaze izveštaji, izjave, kolumne, intervjui, fičeri. Najčešći među njima su (sve kraći) izveštaji, a najređi fičeri. Samo 16 (što čini 4%) bilo je vrhunskih (top) analitičkih i istraživačkih tekstova, u

koje ulaze prilozi o stručnim panelima, okruglim stolovima, medijskim tribinama i slično. Ostalih analitičkih priloga, uglavnom onih koji su prenosili zbivanja s konferencija posvećenih nasilju nad ženama i rodnoj ravnopravnosti, bilo je oko 20,5%“ (Mršević, 2018, pp.16–17).

Autorka završava ovaj segment konstatacijom da je u 2016. godini bilo ukupno 350 objava u nasilju nad ženama od kojih se jedna petina završila femicidom. Od ukupnog broja objava, 54 objave bile su informativne: uglavnom vesti, crtice, kraće informacije (ukupno 15%). Kao i prošlih godina, najveći broj činile su interpretativne objave, kojih je bilo oko 270, što čini 77,1% od zbira analiziranih objava. Najčešće, u pitanju su bili izveštaji, izjave, kolumne, intervjui, dok su najređi bili fičeri. Top analitičkih/istraživačkih objava bilo je samo 11 (osvrti, okrugli stolovi, medijske tribine i slično), što čini 3.1% od posmatranog uzorka, a ostalih analitičkih, najviše onih koji su prenosili zbivanja s konferencija, bilo je oko 15, što čini 4,3% posmatranih objava (Mršević, 2018, p.17).

Diskusija

Nasilje nad ženama jeste jedan od najvećih problema savremenih društvenih odnosa i po nivou svoje destruktivnosti predstavlja veliku pretnju. Takva pretnja zahteva adekvatni društveni odgovor, a mediji u kreiranju tog odgovora imaju krucijalnu ulogu. A medije ne čini nešto mistifikovano, već su to ljudi koji prave medijske sadržaje i plasiraju ih konzumentima. Pri tome, moraju da poštuju proklamovani sistem pravila koja predstavljaju osnov civilizacije. Mediji jasno moraju da znaju koje vrednosti štite i na kojim etičkim izvorima se napajaju. Medijima su naročito bitna načela na kojima i po kojima deluju. Samo takvi mediji mogu da izvrše svoj zadatak, a to je, van svake razumne sumnje, tačno i pravovremeno informisanje javnosti koje će značajno doprineti i bezbednosti društva i poretka (Filipović, 2018). Mediji moraju da budu nezavisni. Oni treba da budu nezavisni u odnosu na sve vlasti: zakonodavnu, izvršnu, versku, monetarnu. Međutim, mediji ne mogu da budu nezavisni od društva i njegovih interesa. Medijski poslenici ponekad ne razumeju dovoljno biće medijske slobode i slobodu štampe. Mediji ne mogu da budu

nezavisni u odnosu na temelje koji su zajednički svima. Mediji ne mogu da budu nezavisni od permanentnog i često neprijatnog prava javnosti da zna i pritiska javnosti da je mediji istinito obaveštavaju. Mediji nisu nezavisni čak ni u odnosu na državu, mediji su, u izvesnom segmentima službenik pravde i službenik države koja ostvaruje pravdu (Filipović, 2018). Kakvi su mediji u Srbiji kada izveštavaju o nasilju nad ženama?

Čak i površno listajući novine primećujemo da je interesovanje medija za izveštavanje o nasilju prema ženama poslednjih godina poraslo, posebno otkako su objavljeni slučajevi zlostavljanja i silovanja za koje su optužene pojedine javne ličnosti u Srbiji, pri čemu su i optuženi i njihove žrtve javne ličnosti. Pre samo 15–20 godina o takvim događajima pisalo se retko ili se uopšte nije pisalo, dok su oni danas na naslovnim stranama i tema su velikih rasprava u medijima i na društvenim mrežama. Radi naučne korektnosti moramo da istaknemo dilemu da li je interesovanje medija za medijski enormno eksploatisane slučajeve seksualnog zlostavljanja i silovanja mladih gumica pre svega rezultat identiteta učesnika, pa onda brige medija za problem nasilja nad ženama. Ipak, činjenica je da mediji danas posvećuju mnogo više prostora svim oblicima nasilja nad ženama. Time se Srbija sa nekoliko decenija zaostatka počela da se priključuje zapadnim državama u kojima je tema nasilja nad ženama postala zastupljenija sedamdesetih godina prošlog veka. Ovo se dogodilo zahvaljujući rastućem uticaju feminističkog pokreta u SAD i Velikoj Britaniji (Đokić & Karanović, 2021). Međutim, pored činjenice da su mediji odigrali značajnu ulogu u promeni percepcije ove vrste nasilja kao društvenog problema, izveštavanje i u svetu i kod nas je i dalje „problematično, pre svega zbog nedostatka empatije prema žrtvama, nerazumevanja fenomena i potrage za senzacionalizmom nauštrb dostojanstva žena (2021)“.

Jedan od problema u medijskom prikazivanju nasilja nad ženama su tabloidni mediji koji su u Srbiji, za razliku od drugih zemalja sa kojima se poredi Srbija, ne tercijarni, čak ne ni sekundarni, već slavodobitno mainstream mediji. „Tabloidi su jednako krvožedni svuda u svetu, ne samo kod nas. Ono u čemu smo mi možda ekskluzivniji u odnosu na druge jeste to što smo kao društvo,

nažalost, adaptirani na nasilje Sada jesu stasale nove generacije i prošlo je dosta vremena od ratova i bombardovanja, ali kod nas i dalje postoji to neko kolektivno sećanje na te zločine i nasilje“ (Đokić & Karanović, 2021). Prelomni trenutak u promeni generalnog stava srpskih medija prema nasilju nad ženama i najtežim oblicima tog nasilja dogodio se 2005. godine, kada su domaći mediji preneli slučaj očuha koji je silovao trogodišnju devojčicu, nakon čega je ona preminula (2021). Posle tog slučaja, mediji su se zainteresovali za ovu vrstu nasilja i polako počeli da otkrivaju i druge rodno motivisane zločine. „Zahvaljujući medijima, nasilje prema ženama je postalo tema „sa velikim T“. Novinari i novinarke se sada time bave, često pogrešno, ali je činjenica da se o tome priča. Mediji su osvestili javnost, „žene su sada edukovanije kada su u pitanju njihova prava“ (2021). Drugi činilac podizanja interesovanja javnosti za nasilje nad ženama je angažman nevladinih organizacija, posebno otvaranje sigurnih kuća i pokretanje SOS telefona. Međutim, stručna javnost smatra da se aktuelni način izveštavanja medija o ovoj temi nije mnogo promenio u odnosu na pre 15 godina. Nema mnogo razlike, naročito u nivou poštovanja elementarnih etičkih standarda. Na nivou društva jeste došlo do osveščivanja što je rezultiralo činjenicom da izveštavanje o ovoj temi doprinosi i svesti o tome da „nasilnici imaju ime i prezime, a žrtve pravo na zadovoljenje pravde“. Međutim, pri izveštavanju često ima profesionalnih grešaka – omalovažavanja žrtava, koketiranja sa tiražem, „društvo je i dalje nezrelo da se ovim temama bavi bez predrasuda“ (2021).

Kada su u pitanju onlajn mediji pažnji preporučujemo rad pod naslovom „Diskurs o nasilju prema ženama u srpskim onlajn medijima: dominantne komunikacijske strategije“ koji navodi da je „u periodu januar–februar 2019, najviše priloga o nasilju prema ženama objavljeno na veb-portalu lista Informer, slede Blic i Kurir. Prilozi sa ovom tematikom najzastupljeniji su u novinskim rubrikama Hronika i Politika (38% prema 30%); slede rubrike Svet/ Planeta (14%) i Republika Srpska (5%). Neobično visok kumulativni procenat ovih priloga objavljen u rubrici „Politika“ očigledno je posledica uređivačke politike Informera, dok su ostali listovi prilično ujednačeno i sa zastupljenošću manjom

od 10% ispunjavali ovu rubriku. U ovom dvomesečnom uzorku nije zastupljen nijedan analitički prilog tipa kolumne ili komentara, dok je desetak tekstova našlo mesta u rubrikama Zabava/Stars i Slobodno vreme“ (Milutinović & Pavlović, 2019).

Prema navodima iz istog rada, najveći broj priloga (38,2%) bio je srednje dužine (od četiri do osam paragrafa). Vizuelna oprema teksta, koja je zastupljena kod gotovo svih priloga, sastoji se od teksta i fotografije, pri čemu fotos, kao po pravilu, predstavlja opšte mesto ili neki standardni prizor, npr. policijski automobil, sanitetsko vozilo ili sliku anonimne žene u pozi žrtve. Ponekad ovi fotosi nemaju veze sa naslovom i sadržajem vesti: npr. u prilogu o silovanju osamdesetogodišnje starice, data je fotografija nasilnika koji drži kaiš stojeći prekoputa adolescentkinje koja kleči uplašena. Stoga se, neretko, vizuelna obrada priloga percipira kao koloritna, ali semantički neadekvatna. Više od polovine naslova je informativnog karaktera, ali ne zaostaju ni oni koji informativnom dodaju i senzacionalistički ton, kao i kombinovani u formi informacija + senzacija + metafora. Prilozi sa temama o nasilju prema ženama najzastupljeniji su u vidu faktografskih žanrova (vesti i izveštaji), dok analitički imaju neuporedivo manju vidljivost. Značajan broj priloga ne zadovoljava formalne žanrovske karakteristike. Novinski žanrovi koji omogućavaju dublji uvid u osetljive teme, poput intervju sa osobama čija su prava prekršena, retki su. Iz ovog uzorka sasvim izostaju komentar i kolumna kao novinarske forme u kojima se povodu nasilja prema ženama pristupa analitički, interpretativno i argumentovano, uz iznošenje kvalifikovanih tumačenja (Milutinović & Pavlović, 2019).

Zaključak

Aktivnosti na smanjenju zla koje namerno ili običajno čine ženama, neće pokrenuti muškarci, iako svi imaju majke, a većina kćerke i sestre. Oni će čak pokretati aktivnosti na očuvanju i učvršćivanju svog dominantnog položaja. To mora da bude pre svega aktivnost žena i aktivnost humanih organizacija civilnog društva i međunarodne zajednice. Uloga medija je tu

krucijalna, ali, kako smo već konstatovali, u Srbiji je ta uloga uglavnom pogrešna i nedovoljna. Sećamo se borbe protiv pušenja. Sećamo se starih filmova u kojima se pušilo u sudu, pušilo se na sednicama vlade, a ima filmskih snimaka na kojima sportisti puše u poluvremenu utakmica zajedno sa publikom koja sedi iza njih. Danas, pola veka posle početka kampanje, ničeg od toga nema. Radi se o zakonu, brzim i strogim kaznama i podizanju svesti. Povišena svest i razumevanje pojave nasilja nad ženama i nasilja u porodici i uticaja tog nasilja na društvo i naročito decu, preduslov je za promene u stavovima i ponašanju. Povišena svest neće doći sama. Država i društvo moraju da pokrenu medije i stave ih u funkciju podizanja svesti. To nije posao za amatere i priučene novinare kakvih je danas najviše u Srbiji. To je posao za državnu strategiju koju će da kreira multidisciplinarni tim stručnjaka. Savet Evrope (2014) smatra da je, da bi ta strategija bila delotvorna, važno obezbediti da kampanje ili programi za povišenje svesti budu planirani kao sastavni deo sveobuhvatnog, podržavanog pristupa ukidanju nasilja nad ženama, kao što su nacionalni akcioni planovi ili programi koji su pritom, na odgovarajući način finansijski obezbeđeni. Jasni okvir u kome su utvrđeni realni ciljevi, očekivana postignuća i načini za merenje i vrednovanje uspeha važan je isto toliko koliko i izbor partnera, kao što su civilno društvo i ženske NVO specijalizovane za borbu protiv nasilja nad ženama. Ako se postojeće znanje i stručnost nadograđuju, moguće je planirati delotvorne inicijative za podizanje svesti koje će odgovarati različitim lokalnim ili nacionalnim kontekstima. Svakako najveći posao je na državi, koja bi morala da postavi institucionalni okvir za zaštitu žena od nasilja muškaraca. Međutim, to, samo po sebi nije dovoljno, jer država ne može direktno da komunicira sa građanima. Za to služe mediji koje država mora da ohrabri i osposobi za tu važnu komunikacionu ulogu. Da bi mediji mogli to da urade njihovi poslenici moraju na imati znanje i visoke etičke vrednosti – baš ono što je država decenijama permanentno i uspešno devastirala. Ipak, u ovom radu smo pokazali da postoji svetlo novinskog angažovanja koje treba negovati i pohvaliti, makar ono bilo slabo i mutno.

Reference

- American Psychology Association [APA]. (1996). *Violence and the Family: Report of the American Psychological Association Presidential Task Force on Violence and the Family* [Nasilje i porodica: Izveštaj Predsedničke radne grupe za nasilje i porodicu Američkog psihološkog udruženja]. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/violence-and-family-report-american-psychological-association>
- Amnesty International. (2010, April 24). Algerian authorities must investigate and stop attacks against women [Alžirske vlasti moraju da istraže i zaustave napade na žene]. *Amnesty International Australia*. <https://web.archive.org/web/20110903140432/http://www.amnesty.org.au/news/comments/22931/>
- Barazzetti, D., Garreffa, F., & Marsico, R. (2007). *National Report: Italia – Daphne Project “Proposing New Indicators: Measuring Violence’s Effects. GVEI”* [Nacionalni izveštaj: Italia – Daphne projekat „Predlaganje novih indikatora: merenje efekata nasilja. GVEI“]. University of Calabria. https://www.surt.org/gvei/docs/national_report_italy.pdf
- BBC. (2011, April 13). All Domestic Abuse Deaths to Have Multi-agency Review [Sve smrtne slučajeve zbog zlostavljanja u porodici treba pregledati više agencija]. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/uk-13058300>
- Bjelajac, Ž. Đ., & Filipović, A. M. (2018). Uticaj masovnih medija na degradaciju savremenog društva. *Kultura polisa*, 15(4), 9–21. <http://kpolisa.com/index.php/kp/article/view/653>
- Bjelajac, Ž., & Filipović, A. (2020). The Role of the Media In The Affirmation Of The Culture Of Food Safety [Uloga medija u afirmaciji kulture bezbednosti hrane]. *Economics of Agriculture*, 67(2), 609-622. <https://doi.org/10.5937/ekoPolj2002609B>
- Bjelajac, Ž., Filipović, A., & Banović, B. (2021). Instruments of support in promotion of healthy food and food safety culture [Instrumenti podrške u promociji

zdrave hrane i bezbednosna kultura hrane]. *Economics of Agriculture*, 68(1), 241-255. <https://doi.org/10.5937/ekoPolj2101241B>

Bowker, L. H., Arbitell, M., McFerron, J. R. (1988). On the Relationship Between Wife Beating and Child Abuse [O odnosu između premlaćivanja supruge i zlostavljanja dece]. In M. L. Bograd & K. Yllö (Eds.), *Feminist perspectives on wife abuse* (pp. 158–174). Sage Publications.

Bunker Rohrbaugh, J. (2006). Domestic Violence in Same-Gender Relationships [Porodični nasilje u istopolnim vezama]. *Family Court Review*, 44(2), 287–299, <https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2006.00086.x>

Centers for Disease Control and Prevention [CDC]. (2006). *Intimate Partner Violence* [Nasilje intimnog partnera]. <https://web.archive.org/web/20100210023821/http://www.cdc.gov/ViolencePrevention/intimatepartnerviolence/index.html>

Centers for Disease Control and Prevention [CDC]. (2009). *Intimate Partner Violence: Consequences* [Nasilje intimnog partnera: posledice]. <http://www.cdc.gov/ViolencePrevention/intimatepartnerviolence/consequences.html>

Council of Europe. (2014). Podizanje svesti o nasilju nad ženama – člana 13. Istanbulske konvencije. <https://rm.coe.int/article-13-of-the-istanbul-convention-serbian-/168097f2e6>

Dickson, M. (1996). No Safe Place – Violence Against Women [Nema bezbednog mesta – nasilje nad ženama]. PBS. <https://www.pbs.org/kued/nosafeplace/script/script.html>

Đokić, D., & Karanović, D. (2021, August 20). Nasilje nad ženama: od opšteg ćutanja do medijskog osveščivanja javnosti. *Cenzolovka*. <https://www.cenzolovka.rs/etika/nasilje-nad-zenama-od-opsteg-cutanja-do-medijskog-osvescivanja-javnosti/>

Džons, M. (2021, March 30). Nigerija, žene i otmice: „Terali su me da se udam,

nisam htela“ – oteta 24-godišnjakinja prkosila militantnoj grupi Boko Haram. BBC News na srpskom.

<https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-56363317>

Esquivel-Santoveña, E. E., Lambert, T. L., & Hamel, J. (2013). Partner Abuse Worldwide [Zlostavljanje partnera širom sveta]. *Partner Abuse*, 4(1), 6-75. <https://doi.org/10.1891/1946-6560.4.1.6>

Filipović, A. (2016). *Paradigma kulturološkog pozicioniranja video igre*. [Neobjavljena doktorska disertacija, Univerzitet umetnosti u Beogradu: Fakultet dramskih umetnosti].

Filipović, I. (2018). Aporije medija u ostvarivanju politike supresije kriminaliteta i zaštiti pravnog poretka. *Kultura polisa*, 15(4), 95–110.

<https://kpolisa.com/index.php/kp/article/view/660>

Grugman, R. (2018). *Zhenshchina i vojna. Ot lyubvi do nasiliya* [Žena i rat. Od ljubavi do nasilja]. Algoritm.

Harvey, P., & Gow, P. (1994). *Sex and Violence: Issues in Representation and Experience* [Seks i nasilje: problemi u predstavljanju i iskustvu]. Routledge.

Hayden, R. M. (2000). Rape and Rape Avoidance in Ethno-National Conflicts: Sexual Violence in Liminalized States [Silovanje i izbegavanje silovanja u etno-nacionalnim sukobima: seksualno nasilje u ograničenim državama]. *American Anthropologist*, 102(1), 27–41.

<https://doi.org/10.1525/aa.2000.102.1.27>

Ignjatović, T. (Ed.). (2018). *Zašto i kako o temi rodno zasnovanog nasilja u školskom programu u srednjim školama?* Autonomni ženski centar.

Ivić, D. (2021, August 8). Kuće lutaka (Feld-Hure). *Oružje Online*.

<https://oruzjeonline.com/2021/08/11/kuce-lutaka-feld-hure/>

Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., & Zwi, A. B. (2002). The World Report on Violence and Health. *The Lancet*, 360(9339), 1083–1088.

[https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(02\)11133-0](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(02)11133-0)

- Lacmanović, V. (2015). *Femicid – ubistva žena u Srbiji: Kvantitativno-narativni izveštaj za 2014. godinu*. Autonomni ženski centar.
http://www.zeneprotivnasilja.net/images/pdf/FEMICID-Kvantitativno-narativni_izvestaj_za_2014_godinu.pdf
- Marković, D. (2013). Odgovornost za javno izgovorenu reč u nacionalnom i međunarodnom krivičnom pravu. U M. Živković (Ur.), *Multikulturalnost i savremeno društvo: zbornik radova sa IV Međunarodne konferencije*, Novi Sad 1. mart 2013. (pp. 123–138). Visoka škola za pravne i poslovne akademske studije „Dr Lazar Vrkatić“.
- Marković, D. M., & Zirojević, M. T. (2021). Ćutanje između ljubavi i straha – Zašto žrtve nasilja ćute. U Z. Kuburić, A. Zotova i Lj. Ćumura (Pr.), *Ljubav i strah u interdisciplinarnim istraživanjima: zbornik radova sa naučnog skupa*, Beograd 9–10. maj 2021. (pp. 311–329). CEIR, Porodični razgovori.
- Marković, D. M., & Marković, D. D. (2022). Razumevanje faktora koji podstiču regrutovanje dece vojnika. U M. Zirojević (Ur.), *Nasilje i deca* (pp. 187–201). Institut za uporedno pravo.
- Mashkin, S., & Muradov, M. (2008, November 27). V Chechne kaznili zhenshchin [Pogubljene žene u Čečeniji]. *Kommersant*.
<https://www.kommersant.ru/doc/1081673>
- Matthews, V. H., Levinson, B. M., & Frymer-Kensky, T. S. (2004). *Gender and Law in the Hebrew Bible and the Ancient Near East* [Rod i zakon u hebrejskoj Bibliji i drevnom Bliskom istoku]. LT & T Clark.
- Milutinović, I., & Pavlović, J. (2019). Diskurs o nasilju prema ženama u srpskim onlajn medijima – dominantne komunikacijske strategije. *CM: Communication and Media*, 14(45), 5–36.
<https://doi.org/10.5937/comman14-21139>
- Ministère de l'intérieur. (2011). *Etude nationale sur les morts violentes au sein du*

couple: Annee 2010 [Nacionalna studija o nasilnoj smrti u parovima: 2010].
Délégation aux victimes.

<https://m.centre-hubertine-auclert.fr/sites/default/files/fichiers/morts-violentes-au-sein-du-couple-etude-2010.pdf>

Mršević, Z. (2018). *Kako protiv nasilja – uloga medija: Mediji u Srbiji o rodno zasnovanom nasilju u 2015. i 2016. godini.*

<https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2018-06/Kako%20protiv%20nasilja%20-%20uloga%20medija.pdf>

Mršević, Z. (2019). *Nasilje i mi – Mediji o nasilju nad ženama.* Institut društvenih nauka.

Olson, T. (2006). The Medieval Blood Sanction and the Divine Beneficence of Pain: 1100-1450 [Srednjovekovna krvna sankcija i božanska blagodat bola: 1100-1450]. *Journal of Law and Religion*, 22(1), 63–129.

<http://www.jstor.org/stable/27639038>

Pisklakova-Parker, M., & Sinelnikov, A. (Eds.). (2010). *Ni zakona, ni spravedlivosti: Nasilje v otnoshenii zhenshchin v Rossii* [Nema zakona, nema pravde: Nasilje nad ženama u Rusiji]. UNFPA.

Pourreza, A., Batebi, A., & Moussavi, A. (2004). A Survey About Knowledge and Attitudes of People Towards Violence Against Women in Community Family Settings [Istraživanje o znanju i stavovima ljudi prema nasilju nad ženama u porodičnom okruženju]. *Iranian Journal of Public Health*, 33(2), 33–37.

Rangelov, B. (2016). Analiza uticaja medijskog izveštavanja na percepciju u javnosti teme Nasilje nad ženama u Srbiji – studija slučaja. *AM – Art & Media*, 11, 101–113.

Rubner, J. (2013, January 1). Der mörderische Makel, ein Mädchen zu sein [Ubistvena mana biti devojka]. *Süddeutsche Zeitung*.

<https://www.sueddeutsche.de/wissen/abtreibungen-bei-falschem-geschlecht-der-moerderische-makel-ein-maedchen-zu-sein->

[1.1562673](#)

Salamova, S. Y. (2018). Domashneye nasiliye v sovremennoy Rossii: obshchaya kharakteristika [Porodično nasilje u savremenoj Rusiji: Opšte karakteristike]. *Lex Russica*, 9, 129–138.

<https://doi.org/10.17803/1729-5920.2018.142.9.129-138>

Stedman, B. (1917). Right of Husband to Chastise Wife [Pravo muža da kažnjava ženu]. *The Virginia Law Register*, 3(4), 241–248.

<https://doi.org/10.2307/1106112>

Stepanov, B. (2014, March 3). Nasilje nad ženama – najčešći oblik kršenja ženskih prava. *EU u Srbiji*. <https://europa.rs/nasilje-nad-zenama-najcesci-oblik-krsenja-zenskih-prava-2/>

Tanahil, R. (1981). *Čovek i seks*. Jugoslavija.

UN General Assembly. (1993, December 20). Declaration on the Elimination of Violence against Women [Deklaracija o eliminaciji nasilja nad ženama]. *A/RES/48/104*.

www.un-documents.net/a48r104.htm

UN General Assembly. (2006, July 6). *In-Depth Study on All Forms of Violence Against Women* [Detaljna studija o svim oblicima nasilja nad ženama]. Report of the Secretary-General. United Nations.

https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/61/122/Add.1

UNICEF (1999), *Women in Transition* [Žene u tranziciji]. Regional Monitoring Report No. 6, Florence: UNICEF International Center for Child Development.

<https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/monee6sume.pdf>

United Nations. (2012). International Expert Group Meeting on Combating Violence Against Indigenous Women and Girls: Article 22 of the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples [Sednica Međunarodne ekspertske grupe o borbi protiv nasilja nad ženama i

devojkama starosedelaca: član 22. Deklaracije Ujedinjenih nacija o pravima starosedelaca].

https://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/EGM12_concept_note.pdf

Watts, C., & Zimmerman, C. (2002). Violence Against Women: Global Scope and Magnitude [Nasilje nad ženama: globalni obim i veličina]. *The Lancet*, 359(9313), 1232—1237.

[https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(02\)08221-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(02)08221-1)

World Health Organization [WHO]. (2002). Intimate Partner Violence [Nasilje intimnog partnera].

[https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/factsheets/en/ipvfacts.pdf#search="most%20common%20Intimate%20Partner%20violence"](https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/factsheets/en/ipvfacts.pdf#search=)

Media Treatment of Violence Against Women in Serbia

Rajka Vujović¹ and Aleksandar M. Filipović²

University Business Academy in Novi Sad

1 Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

2 Faculty of Economics and Engineering Management in Novi Sad

Summary

One of the basic functions of the media is to timely and truthfully inform citizens about things that have happened outside their perceptual reach. Other, higher social functions are upgraded to this basic function, by means of which the media can directly or indirectly influence social flows and phenomena by the presence, manner, value, and ethical qualifications inserted in the information distributed by the media. Violence against women has been a negative phenomenon of human civilization almost since its beginnings, that is, since the end of matriarchy. The main reason for that is the perception of men as in every sense a superior being over a woman, and the stereotypes, habits, and customs resulting from such a perception. Despite the obvious progress of civilization, in a large part of the world, the identical pattern of male-female relations that was established several thousand years ago is still dominant today. However, modern societies with higher level of human development try to correct many inherited social injustices, of which the unequal position of women from which the disproportionate amount of violence against them arises is one of the most important. In these

social corrections, the media, as the wielders of enormous social power, have a crucial role. The aim of this paper is to research how the media report on violence against women with special emphasis on the media in Serbia. The basic hypothesis of this paper is that the media do not use all their functions, or do not use them in the most appropriate way and that because of certain media dysfunction, the problem of violence against women often has a sensationalist and tabloid portrayal in the media, which leads to the creation of new difficulties instead of contributing to problem-solving.

Keywords: media reporting, violence against women, femicide, rape, harassment, sensationalism